

ИСТОЧНИКИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Кюнг П. А. Документальное наследие организаций предпринимателей в государственных архивах (1914–1918 гг.) / П. А. Кюнг // Проблема 2004: Социально-культурные смыслы архивов и архивных документов в современной России. Доклады и сообщения на круглом столе 19 мая 2004 г. – М., 2005. – С. 87–94.
2. Партии промышленников и предпринимателей в России в 1905–1907 годах / сост. В. Ю. Карнишин. – М.: РОССПЭН, 2004. – 248 с.

References

1. Kiung, P. A. (2005). Dokumentalnoye naslediyе organizatsiy predprinimateley v gosudarstvennykh arkhivakh (1914–1918) [Documentary heritage of industrialists organizations in the governmental archives (1914–1918)] // *Problema 2004: Socio-cultural archives and archives documents meanings in modern Russia. Reports and messages at the round table, the 19th of may 2004*. Moscow, pp. 87–94.
2. Partii promyshlennikov i predprinimateley v Rossii v 1905–1907 godakh (2004). [*Russian industrialists and businessmen party 1905–1907*] / published by V. U. Karnishyn. – Moscow: ROSSPEN.

ПРО ВОВКА ПРОМОВКА

[Рец. на кн.: Давлстова О. Підготовка «покоління вовків»: вишкіл майбутніх виконавців Голокосту (Нариси молодіжної політики НСДАП у 1922-1939 рр.). – Дніпропетровськ: Інститут «Ткума», 2015. – 280 с.]

Лягуша Антон

Покоління тих німців, які брали участь у «кінцевому вирішенні» – це люди без вибору. За них вирішили батьки, коли підтримали Гітлера. А потім за них вирішувала держава та ідеологія. Всі вони були «дітьми Гітлера», вони не переймалися питаннями свободи, не знали на філософії верховенства права та чудово розумілися на жорстокості. Вони брали активну участь у механізмі знищення результатів розвитку європейської цивілізації. І навіть якщо, за Норбертом Еліасом, припустити, що впроваджений Гітлером механізм знищення був винятком, перед нами постає безліч питань, пов'язаних із тим, як формувалося покоління «істинних арійців», як конструювався тип нового німця – ідейно та фізично підготовленого.

Спробою відповіді на це є книга запорізького історика, дослідника націонал-соціалізму Олександра Давлстова, яку видав Інститут «Ткума» в Дніпро-

петровську в 2015 р. під назвою «Підготовка «покоління вовків»: вишкіл майбутніх виконавців Голокосту (Нариси молодіжної політики НСДАП у 1922–1939 рр.)». У книзі автор намагається розкрити сутність процесу виховання «дітей Німеччини», які братимуть участь у знищенні європейських євреїв, працюватимуть на користь НСДАП, апологуватимуть націонал-соціалізм і воюватимуть на фронтах Другої світової війни.

Структурно монографія складається з 12 нарисів, висновків, додатків, переліку використаних джерел і літератури. Невелика за обсягом робота є змістовною та важливою в контексті майже не існуючої української дискусії про природу і характер націонал-соціалізму, про особливості авторитаризму в європейській історії ХХ ст., про європейські тоталітарні практики.

Спираючись на набуті істориками знання, в першому і другому нарисах своєї роботи О. Давлетов вирішує теоретичну проблему, пов'язану з розумінням фашизму та нацизму. У пошуках ідейно-теоретичних витоків націонал-соціалізму він звертається до концепції соціал-дарвінізму, яка є найпоширенішою при поясненні розвитку ідей нацизму, в першу чергу, у пострадянській історіографії. Автор, скоріше, описує історії передування ідеології нацизму в науковому та публічному просторі першого двадцятиріччя ХХ ст., однак іманентно в тексті виникає ще більше питань про розвиток праворадикальних ідей у період існування Веймарської республіки.

О. Давлетов наголошує, що поразка Німеччини в Першій світовій війні, соціально-економічний стан суспільства та геополітичні процеси того часу – основні причини появи ідеології НСДАП. Втім, дослідник пропонує читачеві звернути увагу і на елітарні теорії, расову теорію та різні форми окультизму як внутрішні ідейні стратегії існування і розвитку НСДАП.

Наступним кроком авторського наукового дослідження є звернення до книги А. Гітлера «Моя боротьба», яка для О. Давлетова стала джерелом пошуку відповіді на питання про погляди майбутнього вождя на виховання німецької молоді. Науковець доходить висновку, що концепція нацистського виховання, за Гітлером, полягає в контролі духовних інтересів молоді через мінімізацію знань про життя і збільшення «знань» націоналістичного та расистського змісту (с. 44).

Далі автор звертається до історії створення НСДАП і зародження молодіжного нацистського руху. Контекстно це відбувається у вкрай важкий і нестабільний період існування Веймарської Республіки, коли економіка країни не витримує напруги, суспільство не задоволене владою, а містами ходять різні організації самооборони, розвиваються спілки ветеранів, активності набувають організації «фолькіше». На цьому тлі створення Німецької робітничої партії 5 січня 1919 р. було майже не поміченим (с. 47). Однак, поступово партія почала

активізувати свою діяльність і набувати прихильників серед молоді. О. Давлетов аналізує ситуацію, яка спричинила прихід молоді до партійних лав і звертає увагу на те, що сама партія почала «турбуватися» про молодь і виголошувати сприятливі для того часу гасла та ідеї. На думку автора, особливо впливала на німецьку молодь сама фігура Гітлера, а пропаганда нацистів «враховувала вікову психологію молодіжної аудиторії, любов молоді до туристичних переходів, традиційно романтичні прагнення молоді» (с. 53).

Окрему увагу в монографії приділено і персоналіям, що формували молодіжні структури НСДАП. Так, О. Давлетов розглядає роль Густава Адольфа Ленка як організатора «молодіжного відділу» НСДАП, який мав назву «Юнгштурм Адольфа Гітлера»; Курта Грубера як засновника «Гітлерюгенду». Автор аналізує ідейні та структурні особливості молодіжних німецьких організацій, принципи їхнього існування, особливості координації діяльності цих організацій під проводом основної ідеї НСДАП.

Окремий нарис монографії присвячений уніфікації молодіжного німецького руху за нацистським зразком та історії монополізації «Гітлерюгендом», у сфері молодіжної політики Третього рейху, яка отримала кодифіковане завершення 1 грудня 1936 р. підписанням А. Гітлером «Закону про Гітлерюгенд», перша стаття якого проголошувала обов'язок усієї німецької молоді вступити до цієї організації.

Розглядаючи провідні вектори діяльності «Гітлерюгенд» як єдиної державної молодіжної організації «Третього рейху», автор монографії зазначає, що вони мали нормативне підґрунтя і реалізовувались у контексті ідейних вимог партії. Більше того, О. Давлетов наголошує на абсолютному підкоренні «особистого» життя, вільного часу молодого німця організації. Втім, далі констатації цього факту автор не йде. Він не показує нам, як саме відбувалася система контролю, чи були ті, хто не підкорявся цій системі, чи існували методи і засоби покарання за «відхід» від інтересів «Гітлерюгенд». Але автор чітко показує тілесні практики виховання молоді – постійна апеляція до фізично бездоганного тіла, неймовірна кількість спортивних змагань, уніфікація зовнішнього вигляду (форма «Гітлерюгенд» тощо). Не зовсім повно описано формування у молоді ідеї національної унікальності. Однак, контекстуально, це прочитується в нарисі про антисемітський аспект виховання молоді. Саме цей період автор і позначає як період створення «покоління вовків».

У цій роботі автор логічно, виражено описав процес формування нового покоління німців, яке було виховане на ідеях расової теорії, нацизму, антисемітизму та любові до фюрера. Втім, на наш погляд, не завжди ефективним є авторське поєднання теоретичного аналізу націонал-соціалістичної ідеології з практичним аналізом формування та реалізації молодіжної політики в Німеччині в

період Веймарської республіки та існування держави Гітлера до 1939 р. Значною мірою поза авторською увагою залишились мовні і повсякденні практики формування свідомості молодих німців, що робить цю проблему перспективною і спонукає до подальшого її вивчення.

Загалом дослідження Олександра Давлетова «Підготовка «покоління вовків»: вишкіл майбутніх виконавців Голокосту (Нариси молодіжної політики НСДАП у 1922–1939 рр.)» не тільки розкриває недостатньо вивчені сторінки історії молодіжного крила нацистського руху, але й виступає потужним мотиватором подальшого осмислення сутності та наслідків ідеології та практики нацизму.

**ИСТОРИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ИСПАНИИ /
Н. Е. АНИКЕЕВА, В. А. ВЕДЮШКИН, О. В. ВОЛОСЮК,
И. Ю. МЕДНИКОВ, С. П. ПОЖАРСКАЯ. – М.:
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ, 2013. – 504 С.**

Іваницька Ольга, Бойко Наталя

Світова іспаністика поповнилась унікальним дослідженням під назвою «Історія зовнішньої політики Іспанії», виконаним авторським колективом у складі Н. Є. Анікеєвої, В. О. Ведюшкіна, О. В. Волосюк, І. Ю. Меднікова, С. П. Пожарської [1]. Винятковість книги обумовлена, насамперед, різноплановим діапазоном, використаним при її написанні: хронологічним (з кінця XV ст. до сучасності), географічним, який охоплює європейський, середземноморський, африканський та латиноамериканський континенти, використанням нових масивів іспанських архівних і документальних матеріалів, різножанрової історіографічної бази. У дослідженні, яке складається з 21 глави і завершується спеціальними додатками про урядування іспанських монархів, керівників зовнішньополітичного відомства та розлогим списком джерел і літератури, застосовано хронологічний принцип викладу матеріалу, який дозволяє системно й комплексно простежити етапи та особливості становлення й розвитку зовнішньої політики іспанської держави від 1714 до 2011 рр.

У вступній частині науковці справедливо акцентують увагу на специфіці геополітичного розташування Іспанії як з'єдвальної ланки між Заходом і Сходом, між християнським та ісламським світами. Виходячи з цього, пояснюють дослідники, Іспанія, з одного боку, вигідно використовувала роль посередника у міжнародних відносинах, а з іншого – будь-які конфлікти та напруга, які ви-